

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ
ТА ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Турпак Т.Г., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна

SOME ASPECTS OF IMPROVEMENT OF THE FORMATION AND USE OF COMPANY'S CAPITAL

Turpak T.G., Ph.D. in Economics, National Transport University, Kyiv, Ukraine

ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ
И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КАПИТАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

Турпак Т.Г., кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, Киев, Украина

Постановка проблеми. Ефективне управління капіталом здатне забезпечити отримання позитивних результатів господарської діяльності підприємств. Найбільш поширеним в міжнародній практиці є твердження, за яким метою управління капіталом є забезпечення максимального доходу підприємства, що пов'язане зі зростанням прибутку, дохідності капіталу за мінімального рівня ризику. Удосконалення управління капіталом – це оптимізація структури капіталу. Під цим слід розуміти таке співвідношення між власним і позичковим капіталом, яке забезпечить оптимальне поєднання ризику і дохідності. Мета управління структурою капіталу – мінімізувати витрати на фінансування і забезпечити максимальну ринкову оцінку вкладених власниками капіталу. Результативність управління капіталом значною мірою залежить від методики аналізу для пошуку оптимальних управлінських рішень, з врахуванням впливу всіх внутрішніх і зовнішніх чинників. Вимоги сьогодення потребують застосування аналізу не тільки як інструменту контролю, але й засобу прогнозування.

В сучасних умовах значний вклад в удосконалення аналізу капіталу зробили вчені О.Д. Василик, О.М.Загородна, В.М. Івахненко, К.В. Ізмайлова, М.Я. Коробов, Л.А. Лахтіонова, В.О.Мец, Є.В. Мних, В.М. Опарін, П.Я. Попович, І.Д. Фаріон, С.І. Шкарабан та інші. Серед зарубіжних авторів даною проблематикою займалися М.І. Баканов, І.Т.Балабанов, Ю.Ф. Брігхем, О.П. Зуділін, В.В. Ковальов, М.Н. Крейніна, А.Д. Шеремет та інші. Незважаючи на їх значний науковий вклад у цій сфері, питання організації та методики аналізу формування капіталу підприємств залишається найбільш дискусійним, вимагає подальших досліджень, започаткування пошуку нових підходів і напрямів та вдосконалення існуючих.

Капітал підприємства – головний вимірник його ринкової вартості. У цій ролі виступає насамперед власний капітал (власні (постійні) кошти) підприємства і обсяг тимчасово залучених коштів (позичені та суспільні кошти), що в цілому дає право власності на майно, джерела його формування (створення).

Власні (постійні) кошти – це засоби, що отримують державні підприємства від держави, а приватні підприємства – від особи (або колективу осіб), яка їх створила (засновника). Такі засоби закріплюються на весь час існування, а тому називаються постійними.

Тимчасово залучені (позичені) кошти (зобов'язання) – це засоби, залучені на певний, порівняно невеликий період (що і визначає їх назву). Основним джерелом є позички банку. Іншим тимчасовим джерелом поповнення засобів є зобов'язання – кредиторська заборгованість, виникнення якої зумовлено діючими розрахунковими взаємовідносинами.

Третім важливим джерелом залучених в оборот господарства засобів є розрахунки з розподілу національного доходу. Частина його спрямовується на задоволення особистих потреб працівників господарства у вигляді заробітної плати, частина у вигляді різних податків, обов'язкових страхових та інших внесків тощо, що перераховується через фінансові органи до бюджету держави на потреби суспільства в цілому (рис. 1).

Мета управління капіталом, як власним так і залученим, підвищення рентабельності і, як наслідок, збільшення прибутку підприємства.

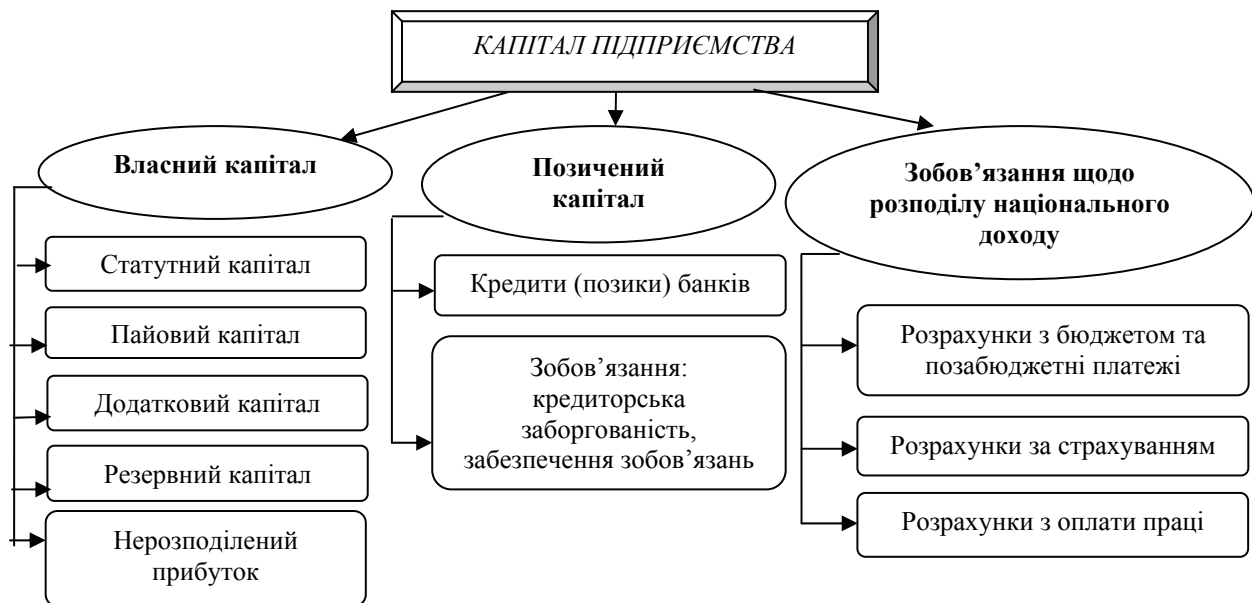

Рисунок 1 – Структура капіталу підприємства

Оптимізація структури капіталу є однією зі складних проблем у фінансовому менеджменті. Під оптимальною структурою капіталу розуміють таке співвідношення між власним і позичковим капіталом, яке забезпечить оптимальне поєднання ризику і доходності, що сприятиме підвищенню ціни акції. Процес оптимізації структури капіталу проводиться в такій послідовності:

1. Аналіз складу капіталу в динаміці (визначити показники ефективного використання складових капіталу – коефіцієнт фінансової незалежності; заборгованості, співвідношення між довго- і короткостроковими зобов'язаннями; оборотність і рентабельність активів і власного капіталу).

2. Оцінка основних факторів, які визначають структуру капіталу (галузеві особливості; кон'юнктура товарного і фінансового ринків; рівень прибутковості поточної діяльності підприємства; рівень податків, які сплачує підприємство; ступінь концентрації акціонерного капіталу).

3. Оптимізація структури капіталу за критерієм доходності власного капіталу.

Ураховуючи ці етапи, підприємство визначає на плановий прогностичний період найбільш прийнятну для себе структуру капіталу.

Структуру капіталу можна визначити за допомогою двох коефіцієнтів у формулах (1) та (2):

$$K_1 = \frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Загальний капітал}} \quad (1)$$

$$K_2 = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Загальний капітал}} \quad (2)$$

При цьому підприємство повинно підтримувати певний баланс між заборгованістю та власним капіталом (3):

$$K_1 + K_2 = 1 \quad (3)$$

Структура капіталу пов'язана з особливостями кожної з його складових частин, тобто власного і позичкового.

Власний капітал підприємства характеризується такими основними особливостями: простотою залучення, тому що рішення, пов'язані зі збільшенням власного капіталу (особливо за рахунок внутрішніх джерел його формування), приймаються власниками і менеджерами підприємства без необхідності одержання згоди інших суб'єктів господарювання; під час його використання підприємство не несе додаткових витрат (сплата відсотків), що сприяє фінансовій стійкості підприємства, забезпеченню його платоспроможності.

Одночасно власний капітал має певні недоліки: обмеженість обсягу залучення, а отже, і можливостей істотного розширення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства в періоди сприятливої кон'юнктури ринку на окремих етапах його життєвого циклу; висока вартість порівняно з альтернативними позичковими джерелами формування капіталу; не використовується можливість збільшення рентабельності власного капіталу за рахунок залучених (позичкових) коштів. Без залучених коштів неможливо забезпечити перевищення коефіцієнта фінансової рентабельності діяльності підприємства над економічною.

Таким чином, підприємство, що використовує тільки власний капітал, має найвищу фінансову стійкість (його коефіцієнт автономії дорівнює 1, але обмежує темпи свого розвитку (тому що не може забезпечити формування необхідного додаткового обсягу активів у періоди сприятливої кон'юнктури ринку) і не використовує фінансових можливостей приросту прибутку на вкладений капітал.

Позичковий капітал характеризується такими позитивними особливостями: досить широкими можливостями залучення, особливо за умов високого кредитного рейтингу підприємства, наявності застави чи гарантії поручителя; забезпеченням зростання фінансового потенціалу підприємства за необхідності істотного розширення його активів і підвищення темпів зростання обсягів його господарської діяльності; нижчою (порівняно з власним капіталом) вартістю завдяки забезпеченню ефекту "податкового щита" (вилучення витрат на його обслуговування з бази оподаткування під час визначення суми податку на прибуток); здатністю сприяти приросту фінансової рентабельності (коефіцієнта рентабельності власного капіталу).

Водночас використання позичкового капіталу має такі недоліки: використання позичкового капіталу пов'язане з ризиком зниження фінансової стійкості і втрати платоспроможності підприємства. Рівень цих ризиків зростає пропорційно зростанню питомої ваги використання позичкового капіталу; активи, сформовані за рахунок позичкового капіталу, генерують меншу (за інших рівних умов) норму прибутку, що знижується на суму виплачуваного позичкового процента в усіх його формах (процента за банківський кредит; лізингової ставки; купонного процента за облігаціями; вексельного процента за товарний кредит); висока залежність вартості позичкового капіталу від коливань кон'юнктури фінансового ринку. У ряді випадків за зниження середньої ставки позичкового процента використання раніше отриманих кредитів (особливо на довгостроковій основі) підприємству стає не вигідним у зв'язку з наявністю дешевших альтернативних джерел кредитних ресурсів; складність процедури залучення коштів (особливо у великих розмірах), оскільки надання кредитних ресурсів залежить від рішення інших суб'єктів (кредиторів), які вимагають у ряді випадків відповідних гарантій: застави (гарантії страхових компаній, чи банків, інших суб'єктів, що надаються, як правило, на платній основі).

Отже, підприємство, що використовує позичковий капітал, має вищий фінансовий потенціал для свого економічного розвитку (за рахунок формування додаткового обсягу активів) і можливості приросту рентабельності власного капіталу. Водночас більшою мірою генерує фінансовий ризик і загрозу банкрутства (що зростає в міру збільшення питомої ваги позичкових коштів у загальній сумі капіталу).

Оцінка і порівняння вартості різних елементів капіталу дають можливість сформувати цільову структуру капіталу.

Вартість капіталу – це витрати на залучення капіталу, тобто сума коштів, які підприємство повинно регулярно виплачувати власникам капіталу (кредиторам або інвесторам) з урахуванням суми залученого капіталу. Вартість капіталу відбиває ціну, яку підприємство сплачує за його залучення з різних джерел у відносному виразі.

Ціна капіталу характеризує ту норму рентабельності, нижче розміру якої підприємство не повинно приймати будь-яких рішень інвестиційного характеру. Зниження ціни капіталу супроводжується зростанням ринкової вартості підприємства, і навпаки. Ринкова вартість капіталу підприємства не зменшиться, якщо воно зможе забезпечити власникам певну дохідність.

Узагальнюючим показником, що відображає мінімальну норму прибутку, яку отримують інвестори від своїх вкладень, є середньозважена вартість капіталу (СЗВК – WACC). Для визначення СЗВК (WACC) застосовується формула (4):

$$СЗВК = \sum_{i=1}^n B_i \cdot Ч_i \quad (4)$$

де СЗВК – середньозважена вартість капіталу, %;
 B_i – вартість i -го джерела коштів, %;
 C_i – частка i -го джерела в загальній сумі капіталу, частка одиниці;
 n – кількість джерел ($i = 1, 2, 3, \dots n$).

Показник середньозваженої вартості капіталу підприємства використовується в аналізі під час вибору інвестиційних проектів. Тобто якщо норма рентабельності інвестицій (ІКК) буде більшою середньозваженої вартості капіталу (СЗВК), рішення щодо прийняття проекту має бути позитивним. Якщо показник ІКК буде меншим за СЗВК, проект приймати не доцільно, і якщо ІКК дорівнюватиме СЗВК, в цьому випадку проект не принесе підприємству ні прибутку, ні збитків.

Показник СЗВК може змінюватися під впливом зміни вартості окремих елементів капіталу. Тому потрібно постійно вносити корективи в розрахунки у визначення показника – СЗВК.

Для оцінки вартості капіталу підприємства у звітному періоді, використовуються показники, які пов'язані з оцінкою окремих його елементів і які відображені у звітному балансі. Розрахунок показника СЗВК підприємства на плановий прогностичний період має певну невизначеність, яка обумовлена як зовнішніми факторами – станом фінансового ринку, так і внутрішніми – динамікою прогностичних фінансових результатів підприємства, його платоспроможністю.

Важливим для підприємства є визначення взаємозв'язку оцінки поточної і майбутньої вартості СЗВК. Такий взаємозв'язок досягається за допомогою показника граничної вартості капіталу (ГВК). Цей показник відображає приріст СЗВК до суми кожної нової одиниці капіталу, який додатково залучається підприємством. Гранична вартість капіталу (ГВК) визначається за формулою (5):

$$ГВК = \frac{\Delta СЗВК}{\Delta К} \quad (5)$$

де $\Delta СЗВК$ – приріст середньозваженої вартості капіталу в прогностичному (плановому) періоді, %;

$\Delta К$ – приріст усього капіталу в прогностичному періоді, %.

Процес оцінки та оптимізації структури капіталу підприємства повинен включати наступні підходи в такій послідовності: оптимізація структури капіталу за критерієм фінансової стійкості; оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості; оптимізація структури капіталу за критерієм ефективності його використання.

Фінансова стійкість є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. А фінансова структура капіталу, визначаючи міру фінансової стійкості, відображає стан таких важливих характеристик фінансово-господарської діяльності підприємства як платоспроможність, кредитоспроможність, рентабельність та ліквідність. Тому при оптимізації структури капіталу підприємства, у свою чергу, здійснюється вплив на його фінансову стійкість.

Концепція вартості капіталу не обмежується лише розрахунком відсотків, які необхідно сплатити власникам капіталу, вона, насамперед, характеризує ту норму рентабельності вкладеного капіталу, яку повинно забезпечити підприємство для того, щоб не зменшити свою ринкову вартість. Оскільки розрахунок вартості капіталу дозволяє обрати кращий варіант його залучення, оцінка структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості має відбуватися шляхом порівняння показника середньозваженої вартості капіталу з показником фактичної або «необхідної» рентабельності активів.

Ефективне використання капіталу передбачає раціональне використання як основного, так і оборотного капіталу. Проте, на відміну від основного капіталу, оборотний легше піддається трансформації та управлінню. Коригуючи обсяг оборотного капіталу до необхідного рівня, можна зменшити потребу в ньому за короткий термін часу й поліпшити показники прибутковості підприємства. За допомогою показників обсягів оборотного капіталу, власного оборотного капіталу, коефіцієнта забезпеченості матеріальних запасів власним оборотним капіталом, коефіцієнта забезпеченості підприємства власними коштами, коефіцієнта маневрування тощо можна оцінити адекватність вибору джерел формування капіталу, структурі активів підприємства та ступінь сприйняття ризику керівництвом підприємства для застосування відповідної політики фінансування.

Одним з основних напрямів поліпшення використання капіталу підприємства є, перш за все, забезпечення максимального обсягу залучення власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел: чистого прибутку і амортизаційних відрахувань.

Збільшення чистого прибутку можливе за рахунок підвищення ефективності використання власного капіталу – збільшення оборотності та підвищення рентабельності власного капіталу.

Збільшення обсягів фінансування за рахунок амортизаційних відрахувань можливе шляхом застосування прискореної амортизації основних засобів.

Залучення капіталу за рахунок зовнішніх джерел (випуск акцій для залучення власного капіталу чи випуск облігацій або залучення довгострокового банківського кредиту) повинен проводитися з урахуванням вартості залученого капіталу.

Підприємство повинно відслідковувати середньозважену вартість капіталу і не допускати значного його росту. Критерієм є перевищення рентабельності власного капіталу, рентабельності інвестицій над середньозваженою вартістю капіталу.

З урахуванням визначених аспектів вдосконалення формування та використання капіталу підприємство має розробити модель оптимізації структури капіталу. Оптимальною структурою капіталу вважається така структура, яка забезпечує чи найкращий прибуток на вкладений капітал, чи рентабельність інвестицій.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Податковий кодекс: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Голова С.Ф. Фінансовий облік: посібник [Текст] / С. Ф. Голова – К.: Лібра, 2009.- 976 с.
3. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: посібник / Н.М. Ткаченко – К.: Алерта., 2009. – 954 с.
4. Питель С.В. Поняття та склад капіталу акціонерного товариства [Текст] / С.В. Питель // Проблеми економіки України: Збірник наукових праць. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – Випуск 7. – С. 58–61.
5. Грей С. Финансовый учет: глобальный подход : учебное пособие [Текст] / С. Грей, Б. Нидлз. – Москва: Волтерс Клувер, 2010. – 322 с.
6. Гавриленко В.А. Теоретичні та методичні аспекти оцінки фінансового стану підприємства [Текст] / В.А. Гавриленко, В.В. Гавриленко // Економіка і право. – 2007 р. – №1. – С. 92.
7. Аньшин, В. М. Инвестиционный анализ [Текст] : учебное пособие / В. М. Аньшин ; Академия н/х при Правительстве РФ. — М. : Дело, 2002. — 280 с.
8. Управление инвестициями : В 2-х т. : Справочное пособие для специалистов и преподавателей [Текст] / В. В. Шеремет ; Проект Менеджмент Консалтинг. — М. : Высшая школа, 1998. — Т. 2. — 512 с.

REFERENCES

1. Tax Code: The Law of Ukraine of 02.12.2010 № 2755-VI, available at: <http://zakon1.rada.gov.ua>. (Ukr)
2. Holova S.F. Financial Accounting: manual – K.: Libra, 2009. – 976 p. (Ukr)
3. Tkachenko N.M. Financial record-keeping, taxation and accounting : manual – K.: Alerta., 2009. – 954 p. (Ukr)
4. Pytel S.V. The concept and structure of capital of the company. Problems of economy of Ukraine: Collection of scientific works. – Ternopil: Ekonomichna dumka , 2009. – Issue 7. – P. 58-61. (Ukr)
5. Gray S. Financial account: global approach : manual – Moscow: Wolters Kluwer, 2010. – 322 p. (Rus)
6. Gavrilenko V.A. Theoretical and methodical aspects of estimation of the financial state of enterprise. – Economica i pravo. – 2007 – № 1. – P. 92. (Ukr)
7. Anshin V.M. Investment analysis : manual; Academy n/e of the Russian Government – M.: Delo, 2002. – 280 p. (Rus)
8. V.V. Sheremet Investment management: In 2 volumes : Certificate manual for specialists and teachers – M. : Higher school, 1998. – V. 2. – 512 p. (Rus)

РЕФЕРАТ

Турпак Т.Г. Окремі аспекти вдосконалення формування та використання капіталу підприємства / Т.Г. Турпак // Вісник Національного транспортного університету. — К.: НТУ, 2013. — Вип. 28.

В статті розглянуто процес оцінки та оптимізації структури капіталу, що, власне, включає оптимізацію структури капіталу за критерієм фінансової стійкості; оптимізацію структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості; оптимізацію структури капіталу за критерієм ефективності його використання.

Об'єкт дослідження – процес управління капіталом, пов'язаний з оптимізацією структури капіталу підприємства.

Мета роботи – визначення окремих основних напрямів вдосконалення управління капіталом підприємства.

Метод дослідження – неформалізований аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на формування й ефективне використання капіталу підприємства.

Найбільше значення для стабільного розвитку підприємства має формування в максимально можливих обсягах внутрішніх власних фінансових ресурсів. Ефективне управління процесом формування капіталу передбачає знання механізму їх утворення та факторів, що обумовлюють розміри формування фінансових ресурсів.

Основними напрямками управління формуванням капіталу є оцінка ефективності залучення та використання капіталу з різних джерел; оптимізація форм залучення капіталу; урахування ризиків, що пов'язані із формуванням і використанням капіталу; дослідження конкретних механізмів формування капіталу підприємств окремих організаційно-правових форм, розмірів, форм власності тощо.

Основною метою формування капіталу підприємства є задоволення потреби в придбанні необхідних активів і оптимізація його структури з позицій забезпечення умов ефективного його використання.

Результати статті можуть бути використанні менеджментом підприємства при розробці моделі оптимізації структури капіталу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: КАПІТАЛ, ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ, ЗАЛУЧЕНИЙ (ПОЗИЧЕНИЙ) КАПІТАЛ, ВАРТІСТЬ КАПІТАЛУ, СЕРЕДНЬОЗВАЖЕНА ВАРТІСТЬ КАПІТАЛУ.

ABSTRACT

Turpak T.G. Some aspects of improvement the formation and use of company's capital. Visnyk National Transport University. – Kyiv. National Transport University. 2013. – Vol. 28.

The article describes the process of valuation and optimization of the capital structure, including the optimization of the capital structure by such benchmarks: financial sustainability, minimizing its value and effectiveness of its use.

Object of research – capital management process associated with the optimization of the capital structure of the enterprise.

Purpose of research – definition of some main ways of improving the management of company's capital.

Method of research – analysis of external and internal factors influencing the formation and effective use of the company's capital.

The main directions of control capital formation are valuation of the effectiveness attraction and use of capital from different sources, optimizing forms of attraction capital, analysis of risks associated with the formation and use of capital, analysis of specific mechanisms of capital formation of enterprises of different separate organizational – legal forms, sizes, ownership etc.

The main purpose of the formation of company's capital is satisfaction of needs to acquire the necessary assets and optimization of its structure in terms of ensuring conditions for effective use.

Results of article can be used enterprise management for development the model of optimization capital structure.

KEYWORDS: CAPITAL, OWN CAPITAL, LOAN CAPITAL, VALUE OF CAPITAL, WACC.

РЕФЕРАТ

Турпак Т.Г. Отдельные аспекты усовершенствования формирования и использования капитала предприятия / Т.Г. Турпак // Вестник Национального транспортного университета — К.: НТУ, 2013. — Вып. 28.

В статье рассмотрен процесс оценки и оптимизации структуры капитала, включающий оптимизацию структуры капитала по критерию финансовой устойчивости; оптимизацию структуры капитала по критерию минимизации его стоимости; оптимизацию структуры капитала по критерию эффективности его использования.

Объект исследования – процесс управления капиталом, связанный с оптимизацией структуры капитала предприятия.

Цель работы – определение отдельных основных направлений совершенствования управления капиталом предприятия.

Метод исследования – неформализованный анализ влияния внешних и внутренних факторов на формирование и эффективное использование капитала предприятия.

Наибольшее значение для стабильного развития предприятия имеет формирование в максимально возможных объемах внутренних собственных финансовых ресурсов. Эффективное управление процессом формирования капитала предполагает знание механизма их образования и факторов, обуславливающих размеры формирования финансовых ресурсов.

Основными направлениями управления формированием капитала является оценка эффективности привлечения и использования капитала из различных источников; оптимизация форм привлечения капитала; учета рисков, связанных с формированием и использованием капитала, исследования конкретных механизмов формирования капитала предприятий отдельных организационно – правовых форм, размеров, форм собственности т.д.

Основной целью формирования капитала предприятия является удовлетворение потребности в приобретении необходимых активов и оптимизация его структуры с позиций обеспечения условий эффективного его использования.

Результаты статьи могут быть использованы менеджментом предприятия при разработке модели оптимизации структуры капитала.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: КАПИТАЛ, СОБСТВЕННЫЙ КАПИТАЛ, ЗАЕМНЫЙ КАПИТАЛ, СТОИМОСТЬ КАПИТАЛА, СРЕДНЕВЗВЕШЕННАЯ СТОИМОСТЬ КАПИТАЛА.

АВТОРИ:

Турпак Тетяна Григорівна, кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, e-mail: tasya64@ukr.net, тел. +380676004284, Україна, 01010, м. Київ, вул. Суворова 1, к. 424.

AUTHOR:

Turpak Tetyana G., Ph.D. in Economics, National Transport University, associate professor department of finances, account and audit, e-mail: tasya64@ukr.net, tel. +380676004284 Ukraine, 01010, Kyiv, Suvorova str. 1, of. 424.

АВТОРЫ:

Турпак Татьяна Григорьевна, кандидат экономических наук, Национальный транспортный университет, доцент кафедры финансов, учета и аудита, e-mail: tasya64@ukr.net, тел. +380676004284, Украина, 01010, г. Киев, ул. Суворова 1, к. 424.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Базилюк А.В., доктор економічних наук, професор, Національний транспортний університет, професор кафедри фінансів, обліку і аудиту, Київ, Україна.

Мулик К.А., кандидат юридичних наук, директор департаменту безпеки АТ «БМ Банк», Київ, Україна.

REVIEWER:

Bazyliuk A.V., Ph.D., Economics (Dr.), professor, National Transport University, professor, department of finances, account and audit, Kyiv, Ukraine.

Mulyk K.A., Ph.D. in Law, Department Director of Security JSC "BM Bank", Kyiv, Ukraine.